

Пророчі слова українського генія, висловлені 80 років тому, слухні й нині: становлення незалежності Української держави було важливим для світу і залишається важливим сьогодні.

УДК 07.00.02

10. ІМ'Я ГЕНІАЛЬНОГО ВЧЕНОГО В УКРАЇНІ У РАДЯНСЬКУ ДОБУ

Демчак Т.В. - студентка 1 курсу

(Тернопільська Академія народного господарства)

Науковий керівник: ст.викл. Жук Г.М.

Серед когорти українських талантів чільне місце займає постать Івана Пулюя.

Прикро, що називали великого українця "чеським фізиком", "найвизначнішим фізиком Австро-Угорщини" і надто рідко "українським вченим". Замовчувалось ім'я українського патріота у царській Росії, а згодом - в СРСР, так як тут не були зацікавлені у пропаганді української науки та культури.

Не знайшлося місця українському вченому на сторінках "Большой Советской Энциклопедии". Невелика замітка про І.Пулюя у першому виданні Української Радянської Енциклопедії зникла із сторінок другого видання. Немає про нього згадки у довіднику Ю.Храмова "Фізика" (вид. "Наукова думка"). Свою чорну роль щодо імені вченого відіграла пасквільна книга В.Беляєва "Під чужими прапорами" (1958 р.). М.Семчишин у книзі "Тисяча років української культури" (1993 р.), згадуючи вчених, уродженців України, у тому числі й професора І.Пулюя, зауважує "...ніколи і ніким не встановлено ... чи вони взагалі вважали себе українцями".

Як несправедливо і цинічно, принаймні, коли йдеться про Івана Пулюя. Його безцінні листи, статті, переважно надруковані у газеті "Діло", сповнені великою любов'ю до українського народу і вірою у його прийдешнє. Про це засвідчують слова ректора Німецької політехніки на похоронах вченого: "Ти був не тільки людиною сильних переконань, але й людиною вірності, передусім вірності народові, з якого Ти вийшов".

Попри всі перешкоди та цензурні заборони частина відомих українців намагалась вернути ім'я геніального вченого українському народові.

У 1928 році фізик Р.Цегельський опублікував статтю "Доктор Іван Пулюй як науковий дослідник". Популяризації імені Пулюя в Україні сприяли газетні публікації професора М.Чайковського (1958 та 1968 рр.). У січні 1968 року відбулася наукова конференція у Львові, присвячена пам'яті вченого.

Останнім часом з'явилася низка публікацій: книга Р.Гайди "Аксиоми для нащадків. Українські імена у світовій науці"; праці сесій, конференцій, круглих столів НТШ (березень, 1990). Глибокий роман Р.Іваничука "Шрами на скалі", де з пошаною висвітлено постать Івана Пулюя.

Нині ім'я великого генія повернуто Україні, повернуто, щоб бути у Пантеоні слави назавжди!

УДК 53(091)

✓ 11. ВНЕСОК І.ПУЛЮЯ У ДОСЛІДЖЕННЯ КАТОДНИХ ПРОМЕНІВ

Василенко В.В., Пелішко Р.І., студенти 2-го курсу
(Тернопільський приладобудівний інститут)

Науковий керівник: Рокіцький О.М.

Одним із найважливіших кроків на шляху пізнання мікроструктури речовини були дослідження газорозрядних процесів у вакуумних трубках. Серед них особливе місце посідають експерименти з катодними променями, відкритими у 1869 р. німецьким фізиком В.Гітторфом. Праці Гітторфа та Крукса, присвячені катодним променям, викликали серед науковців гостру дискусію щодо природи та механізму їх виникнення. Одним із найавторитетніших у цій полеміці був голос нашого земляка, доктора філософії Страсбурзького університету, проф. І.Пулюя.

Про вагомість та актуальність його праць, присвячених дослідженню природи та властивостей катодних променів і опублікованих протягом 1880-1882 років під загальною назвою "Strahlende Elektrodenmaterie" свідчить той факт що у 1883 році вони видаються повторно окремою збіркою у журналі "Повідомлення Віденської Академії Наук", а у 1889 році фізичне товариство у Лондоні видає їх в англійському перекладі. Випередивши на десятиліття таких відомих німецьких фізиків як Гольдштайн, Відеман, Герц та Ленард, І.Пулюю у своєму розумінні природи катодних променів безпосередньо наблизився до істини.

Дослідження катодних променів, з'ясування природи та механізму їх виникнення підвело науковців до відкриття Х-променів (1895 р.) та електрона (1897 р.). Серед тих, хто своєю працею підготував ґрунт цим відкриттям, ім'я видатного українського вченого І.Пулюя.